

Ko že vsak nekaj piše (O popisovanju slovenskih knjig)

*When everybody writes something
(On annotation of Slovenian books)*

Miran Hladnik

Oddano: 20. 6. 2016 – Sprejeto: 23. 9. 2016

1.01 Izvirni znanstveni članek
1.01 Original scientific paper
UDK 655.4/.5(497.4)

Izvelek

Iz zavesti, da se kriteriji literarne kvalitete v času in glede na socialno skupino spreminjajo, se pokažejo nove naloge poklicnih in prostovoljnih bralčevih skrbnikov v času množične pisateljske dejavnosti: to ni več izločanje »neprimernega« in odbiranje »kvalitetnega« branja, ampak kategoriziranje rastoče produkcije po žanrih, motivih, obliki, medijih, bralcih itd. z namenom bralce orientirati in jim omogočiti optimalno izbiro. Bolj kot vzgoja zahtevnega bralca je cilj tega početja animacija piscev: popisovalcev, komentatorjev in predelovalcev besedil.

Ključne besede: *knjižna produkcija, pismenost, Dobreknjige.si, literarni žanri, Slovenija*

Abstract

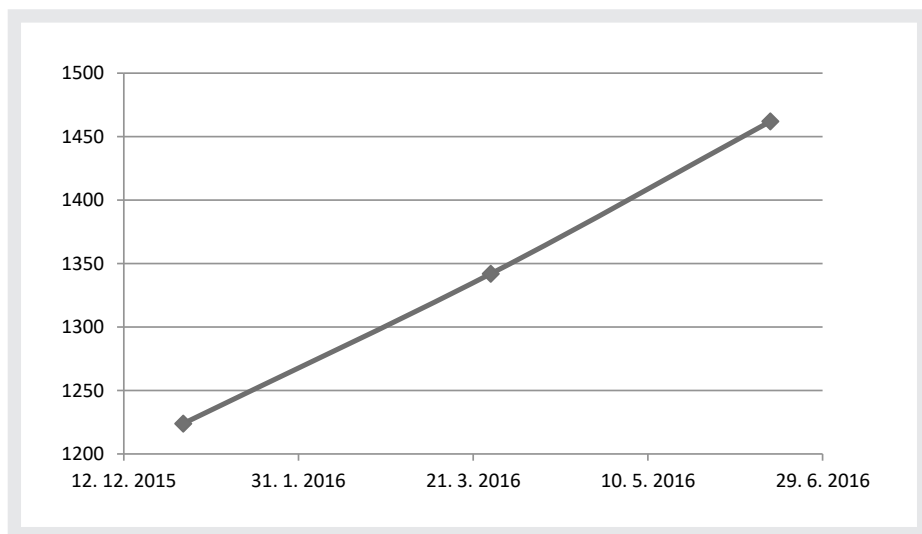
New assignments in frames of professional and voluntary concern for readers appear when we realize how the criteria for literary quality vary in time and how they depend on a social group. Our main purpose is not to separate “good” books from the “bad” ones any more, but to categorize the ever-growing production by genres, motives, forms, media, reader types etc. in order to orientate a reader towards an adequate reading choice. In addition to cultivating a demanding reader, our goal is to create writers out of readers: those who write annotations, comments, and derivative works.

Keywords: *Slovene literary production, literacy, portal Dobreknjige.si, literary genres*

1 Slovenska literarna produkcija

Skraja naj prispevek zavrne morebitna pričakovanja, da bo pomagal pri odbiranju knjig na dobre in slabe, k čemur morda napotuje naslov ciklusa strokovnih usposabljanj in tematske številke revije Vrednotenje literarnih del v knjižničarstvu in razvoj bralne kulture in kar nakazuje tudi naslov portala Dobreknjige.si,¹ pod katerega streho se posvetovanje dogaja. Tovrstnemu vrednotenju sem se v razpravljanju o trivialni literaturi odpovedal že pred desetletji (Hladnik, 1983), pač iz zavesti o tem, kako zelo so se v kratki zgodovini slovenske književnosti spreminjali kriteriji literarne odličnosti, in seveda iz obzirnosti do množičnih bralcev, ki jim ni mogoče enostavno reči, da je kvaliteta knjig, ki jih berejo, obratno sorazmerna z jakostjo njihove bralske naklonjenosti. Namen članka je kritično pregledati in oceniti portal Dobreknjige.si in sugerirati drobne modifikacije, ki naj ga obdržijo pri življenju in ga napravijo še boljšega.

Pogled na števec 29. decembra 2015 je pokazal 1224 knjig na portalu, 26. marca 2016 je števec kazal 1342 knjig, 14. junija pa 1462. Prirastek je torej dobrih 40 knjig na mesec ali zaokroženo 500 knjig na leto (Slika 1).

Slika 1: Naraščanje vpisov na portalu Dobreknjige.si

¹ Portal Dobreknjige.si je opisan kot vzajemni priporočilni spletni portal slovenskih splošnih knjižnic s celovitimi, neodvisnimi predstavitvami kakovostne literature. Predvideva udeležbo uporabnikov pri oblikovanju knjižnične ponudbe, v praksi pa so sodelavci knjižničarji.

Kolikšen odstotek je to od vse književnosti, ki na leto izide v slovenščini? Ukaz la=slv and py=2015 and kw=književnost je aprila 2016 v vzajemnem katalogu slovenskih knjižnic COBISS vrnil 2324 knjig; izvirnih slovenskih je bila polovica (1271). Ko odštejemo slikanice in ponatise, ostanemo pri 1500 knjigah. Okrog 500 popisov na leto pokrije eno tretjino vseh leposlovnih izdaj in še nezanemarljivo število neleposlovnih knjig.

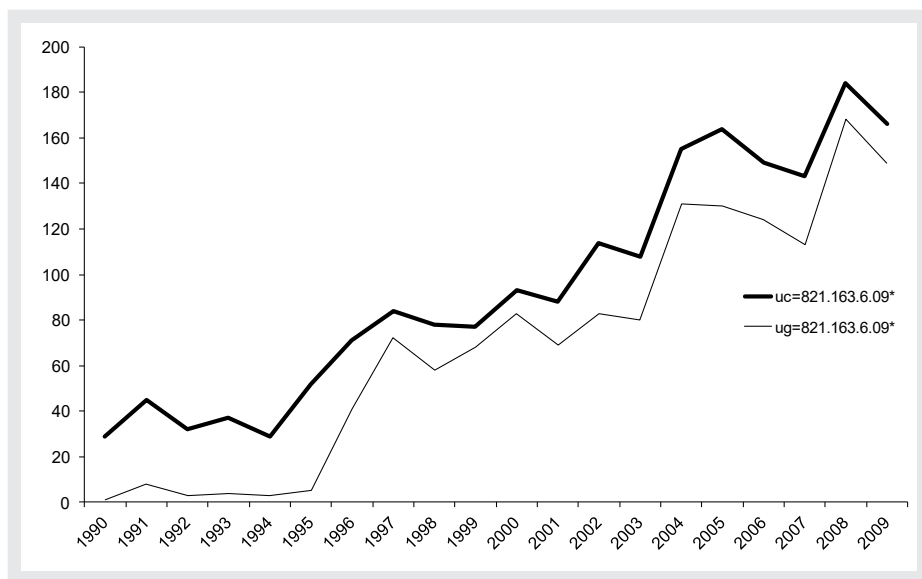
Statistični pregled slovenske knjižne produkcije (Bratož, 2015) za leto prej razkriva, da je izšlo 5331 knjig (5 % več kot leto prej, rekord je bil leta 2008 – 6358). Od tega je bilo štiri petine prvih natisov in dve tretjini izvirnih del. Leposlovja je bilo 1434 knjig (27%), pol izvirnega in pol prevedenega. Največja skupina leposlovja so bili romani – 616 knjig (43%), med njimi je bilo izvirnih slaba tretjina (173). Otroške knjige so bile zastopane z 29 % (tu so prednjačile izvirne), 14 % je bilo pesmi, 8 % kratke proze, 3 % otroške poezije in 1 % dramatike. S stališča zanimanja za domačo produkcijo se ponuja sklep, da je svetovni konkurenci najbolj izpostavljeno najvitalnejše področje, tj. roman, najbolj gotovo zavetje pa slovenski avtorji najdejo v mladinski književnosti.²

Od sredine 19. stoletja do sredine 20. stoletja je knjižna produkcija v Ljubljani naraščala vsakih 20 let za povprečno 75 %, od 1950. dalje pa kar za povprečno 264 %, torej se je rast objavljanja več kot potrojila (Preglednica 1). Med letoma 1975 in 1990 je izšlo povprečno 2000 naslovov na leto, med 1990. in 1998. je izšlo 2900 naslovov na leto, leta 2006 že 3500 naslovov in 2010. kar 6000 naslovov. Internet je na knjižno produkcijsko dinamiko lahko vplival šele zadnjih 20 let, in to na rahlo zmanjšanje rasti. Delež leposlovja je v času nihal: 19 % (1953), 32 % (1964), 16 % (1974), 22 % (1989), 20 % (1993, 1998) – povprečno okrog 20 %. Romaneska produkcija raste (Slika 2), delež izvirnega romanopisja je tretjinski (Preglednica 2).

Preglednica 1: Knjižna produkcija v Ljubljani

Obdobje	Naslovi, izdani v Ljubljani
1851–1870	767
1871–1890	1.050
1891–1910	2.176
1911–1930	3.553
1931–1950	6.989
1951–1970	23.546
1971–1990	92.301
1991–2009	280.044

² Tudi razmerje 1 : 1 med izvirno in prevedeno otroško produkcijo je ugodnejše kot pri literaturi za odrasle.

Slika 2: Produkcija izvirnih slovenskih romanov 1990–2009

Preglednica 2: Delež izvirne romaneskne produkcije

	Vsi romani	Slov. romani	%
1940	11	5	45
1950	14	2	14
1960	27	7	24
1970	29	11	37
1980	93	23	24
	Povprečno		29

2 Avtorska statistika

Številke nezadržne rasti količine knjig je treba postaviti ob bok številu pišočių. Spletna stran COBISS.SI pod naslovom Knjižnično nadomestilo pokaže letno okrog 17.000 živečių objavljajočių rezidentov, tj. tistih, ki so svoje publikacije registrirali v osrednji bibliografski inštituciji NUK.³ To je pičlega 0,9 % populacije, kar ne potrjuje naslovnega citiranega kulturniškega pritoževanja, da danes objavlja že vsakdo. Piše res veliko ljudi, vendar v glavnem na zaslon svojega telefona, kar

³ 17.344 avtorjev leta 2015 (0,85% populacije).

pa ne spada med objave, saj je namenjeno interni in zasebni komunikaciji. Uspešna (vidna, prepoznavna) je manjšina med objavljajočimi: več kot 1000 izposoj sta imela leta 2010 dva odstotka avtorjev, ki so pokrili 58 % vseh izposoj. Več kot 100 izposoj je imelo 18 % avtorjev, njihov delež med izposojami pa je bil že 95 %.

Porast knjižne in leposlovne produkcije je konstanten in nobenega razloga ni, da bi ga prav zdaj morali problematizirati. Zaskrbljenost je očitno povezana s predpostavko, da se rast objavljanja dogaja na drugačen način kot do zdaj in da je povezana z internetom, ki obeta nadaljnjo nesluteno pisno aktiviranje množic. Predpostavki bi rad previdno pritr dil, vendar ne s strahom in z odporom, ampak kvečjemu z upanjem, da bi bilo res tako. To bi namreč pomenilo, da je človeštvo sposobno povečati delež podjetne in kreativne populacije, ki se je stoletja sukal pri zgolj nekaj odstotkih, prek praga 7 %, ki naj bi zajamčil udobno preživetje skupnosti; več podjetnih, pametnih in dejavnih ljudi pač prinese skupnosti kvalitetnejše življenje.

Vzajemni bibliografski sistem COBISS ni več edino merilo za določitev deleža publicistično dejavnih. Dodati je treba še avtorje, ki jih ta sistem ne registrira, to so avtorji blogov, časopisnih člankov in spletnih komentarjev, wikipedisti, tvtarji, vnašalci vsebin za Dobreknjige.si, pisci računalniške kode za javno rabo, avtorji videov na YouTubu in fotografij v javnih albumih, reparji, pisci internih poročil, javnih nagovorov, grafitov, popevk, verzov, napisov in nagovorov ob različnih priložnostih; pogosto gre za osebe, ki so dejavne tudi tako, da jih COBISS registrira. Kljub temu dodatku delež pišo čih za ožjo ali širšo javnost med prebivalstvom ne more biti dosti več od štirih odstotkov. To sklepam na podlagi preprostega preštetja objavljajo čih v svojem bivalnem okolju. Moja vaška skupnost šteje 450 duš in ve za skoraj vsakega, ki kaj objavlja. Vzajemni bibliografski sistem COBISS prepozna 15 sovaščanov, ki so se vpisali vanj s spominsko ali dokumentarno knjigo, z brošuro ob smučarskem tekmovanju, s pesniško zbirko in cedejko, z literarnim prevodom, monografsko publikacijo in s članki s strokovnih področij vojska, strojništvo, literarna veda in jezikoslovje – to je okrog 3 % vseh; diplom nisem upošteval, zgolj diploma je danes pač premalo za oznako publicista. Zaposleni so v mestih in se tja vozijo v službo, zato domnevam, da podobna sonda v mestno skupnost ne bi dala bistveno boljšega rezultata. Tudi če je pisanje neprimerno lažje kot nekaj, saj so za majhen denar ali zastonj na voljo orodja za pisanje in tudi prostor za objavo ne stane nič, se tega posla še vedno loteva le manjšina.

Zakaj sta pisanje in objavlanje še vedno manjšinska dejavnost, čeprav sta povezana z užitkom in celo s strastjo? Nepišoča večina pišo čim pripisuje čudaštvo: po eni plati jih sicer potrebuje in spoštuje, njihovega dela pa ne ceni enako kot fizično delo. Za nekoga, ki pride popraviti pralni stroj ali pripelje drva, je samoumevno, da zasluži plačilo, pri popravljanju diplomskih nalog, prevajanju ali

sestavljanju pogrebnega govora pa to ni samoumevno in se naročniki skušajo najprej oddolžiti drugače. Pisnega kanala v komunikaciji nepišoči v resnici ne cenijo toliko kot ustne informacije: navodil za računalnik ne preberejo, ampak raje pokličejo koga, ki jim bo pokazal in razložil, kako stvari funkcionirajo, branje receptov ironizirajo, knjigovodstvo jim je v muko, informacije na papirju dojemajo v skladu s slabšalnim slovarskim pomenom besede *papimat* »neživljenjski«, »nestvaren«. Nezaupanje nepišoče večine se lepi na vse, kar pripada pisni kulturi.

Pred nastopom obveznega šolanja so bili ljudje, ki so se znali podpisati, manjšina. Z zvišanjem kriterijev pismenosti je pismenost ohranila svoj privilegirani položaj, čeprav so se možnosti objavljanja razmahnile. Družba kulturno raste, kadar se kriteriji za dejavno participacijo v kulturi dvigajo: zaostrejuje se habilitacijski kriteriji (npr. z zahtevo po objavljanju v tujem jeziku), na Wikipediji administratorji bolj energično izločajo manj kompetentne pisce. Vprašanje je, kakšna usoda je namenjena 97 odstotkom nepišočih. Samó vloga konzumentov kruha in iger, ki jih zanje mimogrede proizvaja kreativna manjšina, da ima pred množico mir? Ali pa mogoče pretiravamo s kulturno pomembnostjo pisanja in imajo nepišoči v resnici na voljo tudi druge učinkovite kanale za artikulacijo svoje kulturnosti? Kateri kanali naj bi bili to, kakšna kreativnost neki je to in kako se ta kultura imenuje?

V času, ko je družba v dilemi glede poti, ki naj jo izbere za naprej, se je treba izreči o pojmu podjetnost. Socialni teoretiki ga pripenjajo na prevladujočo ekonomsko rabo (kot da bi pomenil isto kot podjetništvo) in se do njega opredeljujejo, odvisno od svoje nazorske pozicije, izrazito naklonjeno ali izrazito odklonilno. V informacijski družbi naj bi se podjetnost prednostno nanašala na udeležbo pri produkciji informacij, torej na vsakršno kulturno kreativnost: znanstveno, umetniško, izobraževalno, rekreativno, ne pa v smislu industrijske družbe na materialno produkcijo z namenom prodaje/potrošnje, akumulacije kapitala in družbenega ugleda. Če podjetnost razumemo kot sinonim kreativnosti, potem bi nam kot humanistom moralo biti zelo mar, da je podjetnih (kreativnih) čim več članov skupnosti, in bi se morali zavzemati za to, da čim več ljudi piše in objavlja, ne pa samo bere. Ken Robinson (2006) trdi, da šole ubijajo kreativnost in da je prizadevanje za kreativnost pomembnejše od opismenjevanja. Sam kreativnosti ne bi postavjal v opozicijo opismenjevanju, saj jo razumem kot končni cilj opismenjevanja.

3 Prosta dostopnost objav

Splošne knjižnice kultivirajo skupnost s promocijo bralne kulture. Med potencialnimi nevarnostmi, ki knjižnice ovirajo na tej poti, najprej zagledamo konkurenco drugih medijev in drugih segmentov prostega časa: računalnik, film, video, estrada, šport itd. V resnici pa nevarnost ne prihaja od zunaj, ampak jo predstavljajo konkurenčne inštitucije znotraj istega medija. Na področju knjižne kulture so to založbe in knjigarne in uveljavljena pravna regulacija knjižne produkcije, mislim na zastareli *copyright*.

Založbe s svojo prodajno mrežo, v kateri imajo simbolno težo knjigarne, so komercialne ustanove, ki v prvi vrsti skrbijo za preživetje samih sebe. V zgodovini so bile pomembno udeležene pri nacionalnem kulturnem konstituiranju in emancipaciji, npr. Mohorjeva družba, Slovenska matica, Schwentner idr., danes pa je njihova vloga vse bolj marginalna. Če humanisti želimo sodelovati pri oblikovanju družbe blaginje, pri čemer nas v prvi vrsti zanima kulturna blaginja, bi moral biti naš cilj prosta dostopnost in svobodna izmenjava kulturnih proizvodov ter njihova proizvodnja, povedano po domače: informacije, znanje in umetnost bi morali biti v informacijski družbi maksimalno dostopni, torej zastonj, saj si brez informiranih, razgledanih, kultiviranih, kreativnih, sodelovalnih in odgovornih članov skupnosti družbene blaginje ni mogoče predstavljati. V knjižnicah je znanje ljudem veliko dostopnejše kot v knjigarnah, zato imajo knjižnice pri oblikovanju družbenih preferenc absolutno prednost pred knjigarnami. Iz istega razloga imajo spletne knjige, ki so dostopnejše, absolutno prednost pred manj dostopnimi tiskanimi knjigami, vpetimi v preživete poslovne modele. Popolnoma naravno in prav je, da anahrone oblike razširjanja znanja propadejo, zato nam zaradi hiranja založb in knjigarn ne bi smelo biti hudo bolj, kot nam je bilo hudo ob koncu gramofonov, kasetarjev, disket, starega kmečkega orodja itd.

Znanstvene objave so že zastonj. Takojšnji prosti dostop do razprav in do podatkovnih zbirk, ki so nastale v okviru financiranih projektov, zahteva EU in ga zahteva slovenski ARRS. Zakaj ne bi mogel po podobnem »poslovnem modelu« živeti tudi dnevni informativni tisk, ki mu na časopisnem papirju že dalj časa slabo kaže, pri nas in po svetu? In zakaj ne bi moglo biti prosto dostopno tudi leposlovje, če je res v javnem interesu in če kultivira člane skupnosti ter jih kvalificira za dobre državljane, sposobne optimalnega odločanja? Pri tem vprašanju se pojavi potreba po ločevanju leposlovne knjižne produkcije: da, zastonj bi bila lahko t. i. kvalitetna književnost (tj. šolska klasika), berilo zgolj za zabavo pa naj bralci plačajo. Klasika je po veljavni avtorski zakonodaji že zdaj zastonj, če so pisci v grobu več kot 70 let, torej morebitna delitev na zastonj dobro in plačljivo slabo literaturo zadeva le novejšo literarno produkcijo. Nekateri se tu nadejajo servisa literarne zgodovine, ki naj bi vedela za ločnico med dobrim in slabim

pisanjem, in posamezni poznavalci res samozavestno sprejemajo vlogo arbitrov, ki naj rangirajo knjige po kvaliteti in oblikujejo sezname priporočljivih in nepriporočljivih knjig. Tudi portal Dobreknjige.si je bil zasnovan do neke mere z nalo-go selekcionirati knjižno produkcijo na tisto, ki je vredna opisa in priporočila, in tisto, ki si takega popisa ne zasluži.

Kot literarni zgodovinar moram povedati, da objektivnih in trajnih kriterijev za ločevanje kvalitetne književnosti od nekvalitetne ni (Perenič in Hladnik, 2014) in da se, tudi če jih za določeno obdobje in prostor lahko rekonstruiramo, že v naslednjem obdobju lahko spremenijo. Zato danes ni več mogoče pisati tako kot Prešeren, Cankar, Kosovel, Bartol idr., čeprav imajo status klasikov. Literarni zgodovinarji nismo preroki, ki bi vedeli, kako je treba pisati, da bo pisanje kanonizirano, in nimamo moči določanja literarnih trendov. Ločevanje knjig na dobre in slabe niti ni potrebno. Najboljši pisatelji so v otroštvu prebirali vse mogoče, tudi najslabše knjige (s pogrošno lektiro v adolescenci se radi pohvalijo v intervjujih), torej so tudi slabe knjige kulturotvarne. Literarni zgodovinar Tone Pretnar je rad ponavljal duhovito domislico, da slabih knjig ni in da so slabi lahko samo bralci. Dober bralec dobi veliko tudi od »slabe knjige«.

Morebitna prizadevanja za segregacijo knjig na dobre in slabe že spočetka onemogoči obseg leposlovne knjižne produkcije, ki je z enega avtoritativnega mesta preprosto ni mogoče obvladati. Slovenski prostor ne premore inštitucije, ki bi zmogla sproti pregledati in ovrednotiti vse, kar izhaja. Tudi če bi kriterije literarne kvalitete dogovorno oblikovali, produkcije »slabih« knjig ne bi bilo mogoče ustavljati niti to ne bi bilo smiselno. Kritik Matej Bogataj (Bogataj, 2015) je nedavno poročal o slabi vesti, ki ga navdaja, kadar kritično raztrga slabo napisano »kultno knjigo«, saj je neredko to edino, kar bralci sploh vzamejo v roke. Prenekateri občutljivi bralec se ob »slabi« knjigi priduša, kako bi jo bilo treba prepovedati ali zaostri kriterije za objavlanje, ne da bi pomislil, kako zelo neuresničljivo je njegovo pričakovanje: natis se je tako pocenil, da je na voljo tudi najrevnejšim piscem, objava na spletu pa je sploh zastoj. Ob odsotnosti obče sprejemljivih kriterijev kvalitete bi bila samovoljna tudi regulacija proizvodnje z različno stopnjo obdavčenja.

4 Popisovanje knjig

Portal Dobreknjige.si z izpustom dveh tretjin domače knjižne proizvodnje regulira literarni konzum. Med popisi zastoj iščemo popularne avtorje, leta 2010 so bili to npr. Maša Modic, Tanja Frumen, Stella Norris (Darja Hočevnar), Romana Berni, Azra Širovnik, Aksinja Kermauner. Izpuščene so bile večinoma avtorice:

ali z izpustom avtoric ne sodelujemo pri reprodukciji patriarhalnih družbenih razmerij in pri vzdrževanju t. i. moških literarnih kriterijev? Portala vendarle ne moremo obtožiti diskriminacije, saj na seznamu pogrešamo tudi posameznega »kvalitetnega«, vendar hermetičnega in zato komaj kaj branega pisatelja, npr. Vlada Žabota.

Javnemu interesu bi bilo zadoščeno, če bi bralec za vsako knjigo v slovenščini dobil povedne informacije o njenem značaju in vsebini. Trenutno dobi osnovne podatke (obseg, ponatisi, prevodi, dostopnost v knjižnicah in v redkih primerih tudi žanrska oznaka) v bibliografskem zapisu iz sistema COBISS, vendar je ta pri oznaki literarnih motivov, teme in žanra leposlovja skop. Znanstveni razpravni teksti se tu pojavljajo z izvlečkom, pri romanih pa kratek povzetek vsebine (zgodbe) ni v navadi. Potrebe po natančnejšem opisu knjig uresničujeta zlasti dve spletišči, Dobreknjige in Wikipedija (Preglednica 3).

Preglednica 3: Dve zbirki z opisi knjig

Dobreknjige.si	Wikipedija
1.342 opisov knjig 26. 3. 2016	1.175 gesel v kategorijah Knjiga leta nnnn
500 opisov na leto	470 gesel v okviru WikiProjekta Romani 29. 12. 2015
sveže izšle knjige	klasika in starejše knjige
120 popisovalcev	25–30 popisovalcev na leto
z bralskega stališča	z enciklopedičnega stališča

Zbirki sta komplementarni, zapisi se ne podvajajo, groba struktura zapisov je podobna: 1. bibliografski podatki,⁴ 2. zgodba, 3. ocene v časopisju in drugje, 4. žanrska oznaka. Sama po sebi se ponuja misel, zakaj popisovalnih energij ne bi združili in se okoristili z izmenjavo izkušenj. K sodelovanju bi veljalo pritegniti tudi literarne sladokusce in ocenjevalce knjižne produkcije na forumu Knjižni molji na Med.Over.Net. Popisi knjig, ki se nahajajo na Wikipediji, so objavljeni pod licenco proste dostopnosti Creative Commons in jih lahko brez vprašanja uporabi kdor koli, le vir je dolžan navesti.⁵ Lepo bi bilo, ko bi bili z licenco proste uporabnosti opremljeni tudi vpisi na Dobreknjige.si. Tako bi jih lahko prekopolirali

⁴ Metapodatki o knjigah so v Wikipediji izčrpnješi, zanimajo jo ponatisi, prevodi, uglasbitve, ekranizacije, odmev v kritiki in opisi v literarni zgodovini.

⁵ Popisi vsebin so res največkrat delo enega samega popisovalca, vendar se ta ne podpiše vedno s pravim imenom in priimkom, zato se, tako kot je praksa tudi pri drugih wikipedijskih prispevkih, ne sklicujemo na avtorja/avtorje zapisa, ampak samo na spletišče: »Iz Wikipedije, proste enciklopedije.«

tudi v Wikipedijo in s tem zmanjšali nevarnost, da ob morebitni ukinitvi financiranja portala dragoceni zapisi nenadoma izginejo.

Količino zapisov na *Dobreknjige.si* bi pomnožili z angažmajem študentov bibliotekarstva in drugih zainteresiranih študentov ter s pritegnitvijo upokojencev v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje. Koristno dopolnilo bi bil podatek o branosti posameznega zapisa, mogoče tudi lestvica sodelavcev po številu/obsegu vpisov. K bralčevi orientaciji bi prispevali s strani COBISS.SI prevzeti podatki o izposoji in rezervacijah knjige ter o številu knjižnic, v katerih je knjiga dostopna. Dobrodošlo dopolnilo slovenskemu zapisu bi bile v primeru prevedenih knjig povezave na opise in ocene izvirnikov na tujejezičnih spletiščih, npr. na Amazon.com.

Začetnikom bodo prišli prav napotki za enciklopedično strnjeno popisovanje knjižnih vsebin, kakor so zbrani v poglavju Članek o knjigi (Hladnik, 2014) v priročniku *Nova pisarija* na portalu Wikiknjige, še bolj pa morda pogled v katero od seminarских delavnic na slovenistiki (Uvod v študij slovenske književnosti, B. 1.) ali oglel posameznega popisa na Wikipediji.

4.1 Žanri

Pri izbiri knjig je zelo pomembna žanrska oznaka. Tudi ko bralec išče knjige izbranega avtorja, jih pogosto išče zato, ker pozna avtorja kot blagovno znamko žanra, za katerega je zainteresiran. Žanrskim oznakam popisovalci posvečajo veliko pozornost. Na *Dobreknjige.si* izbirajo med 82 oznakami.⁶ Največkrat so za roman posegli po oznakah družbeni, družbenokritični, zgodovinski, avtobiografski, kriminalni, psihološki, ljubezenski, mladinski, biografski, družinski. Na Wikipediji imajo trenutno na izbiro 47 oznak (Kategorija: Romani po zvrsti, B. 1.), ki jim po potrebi dodajajo nove. Največkrat so uporabili oznake mladinski, zgodovinski, družbeni, ljubezenski, znanstvenofantastični, fantazijski, vojni, biografski, kriminalni, psihološki.⁷ O nekaterih žanrih obstaja samo geslo, ni pa (še) romanov, ki bi bili s to oznako opremljeni (časovni, doktor(ski), dokumentarni, eksperimentalni, kronikalni, partizanski, razvojni, reportažni, univerzitetni, viteški roman). Na Wikiviru žanrska klasifikacija leposlovja še ni razvita: popisovalcem se je doslej zdelo dovolj, če besedila grobo vrstno kategorizirajo kot pesmi,

---

⁶ Število možnih oznak raste, aprila 2016 jih je bilo 78.

⁷ Štel sem tudi žanrske oznake s predpono *slovenski* (npr. Slovenski zgodovinski romani). Vojni romani so tu podkategorija zgodovinskih romanov, avtobiografski romani pa podkategorija biografskih romanov. Utopični romani kot da ne obstajajo, oznako zanje najdemo pod antiutopičnimi romani.

povesti, novele itd., žanrske oznake kot humor, zgodovinski roman, kriminalka, planinska povest, potopis, vojni roman ali ženski roman so bile prejkone izjema. Nekoč je bilo žanrskega označevanja še manj. Kartoteka literarnih terminov na ZRC SAZU (B. l.), iz katere je mogoče razbrati konstelacijo slovenskih žanrov do konca 70. let 20. stoletja, je poznala 106 romanesknih žanrskih imen, vendar je med njimi le 16 večjih: zgodovinski, kmečki, pustolovski, sentimentalni, kriminalni, znanstvenofantastični, biografski, vojni, humoristični, viteški, rodbinski, generacijski, avtobiografski, ljubezenski, grozljivi, planinski (Belšak, 2002). Kako žive so žanrske oznake danes, preverimo v besedilnem korpusu Gigafida (2011). Večje literature premorejo precej večji nabor žanrov, angleška Wikipedija (List of genres, B. l.; List of writing genres, B. l.) našteva npr. 177 nefikcijskih (biografije, spomini, verska besedila ...) in 187 fikcijskih žanrov (satira, šolska zgodba, erotična pripoved ...).

Razlike v pogostnosti žanrskih oznak na naštetih mestih pričajo o spremenljivosti nacionalnega žanrskega sistema. Žanrska struktura slovenske proze se je v zadnjih 50 letih močno modificirala. Od 16 najpogostejših žanrskih oznak do leta 1970 je ostalo 11 oznak, devet žanrov se je razmahnilo na novo, žanri so na lestvici popularnosti menjali svoja mesta.

Dve na Dobreknjige.si najpogostejši oznaki, družbeni roman ali družbenokritični roman, sta zadregarski – vpisovalci posežemo po njih, kadar ne najdemo nobene druge primerne oznake. Ker sta tako zelo neoprijemljivi, sta odveč in bi se jima veljalo izogibati, kadar ne gre za izrecno družbenokritično žanrsko intenco. Tudi oznake kot postmodernistični roman se zdijo za potrebe bralske orientacije odveč, saj si težko predstavljamo bralko, ki bi v knjižnici iskala polico s tako nalepko, razen če ne gre za študentko slovenščine in primerjalne književnosti, ki se pripravlja na izpit iz sodobnega romanopisja.

Oglejmo si samo vrhnje, tj. najpogostejše romaneskne nalepke s primerjalnega seznama slovenskih žanrskih oznak.

Preglednica 4: *Najpogostejše romaneskne žanrske oznake*

Gigafida	Wikivir	Wikipedija	Kartoteka	Dobreknjige.si
potopis	humoristični r.*	mladinski r.	zgodovinski r.	zgodovinski r.
zgodovinski r.	zgodovinski r.	zgodovinski r.	kmečki r.	avtobiograf. r.
ljubezenski r.	biografija	ljubezenski r.	sentimentalni r.	kriminalni r.
kriminalni r.	potopis	znanstvenofant. r.	pustolovski r.	psihološki r.
pustolovski r.	vojni r.	vojni r.	kriminalni r.	ljubezenski r.

Gigafida	Wikivir	Wikipedija	Kartoteka	Dobreknjige.si
avtobiografski r.	spomini	fantastični r.	vojni r.	spomini
mladinski r.	kriminalni r.	biografski r.	znanstvenofant. r.	mladinski r.
biografski r.	planinska povest	avtobiografski r.	biografski r.	biografski r.
detektivski r.	ženski r.	kriminalni r.	družinski (rodb.) r.	fantastični r.
znanstvenofant. r.	detektivski r.	psihološki r.	humoristični r.	družinski r.
vojni r.	ljubezenski r.	ženski r.	viteški r.	humoristični r.

*r. – roman

Najpogostejše slovenske žanrske oznake so torej zgodovinski, kriminalni, ljubezenski, biografski, (znanstveno)fantastični, vojni, avtobiografski, humoristični, potopisni, pustolovski, mladinski, psihološki roman, spomini, ženski roman – in tvorijo trdo jedro slovenskega žanrskega sistema. Dobreknjige.si uporabljajo vse naštetu razen ženskega romana. Prav utegnejo priti spletišču dodatne možne žanrske oznake iz slovenske romaneskne tradicije ali iz sodobne popularne proizvodnje: duhovniški, partizanski, vampirski, kmečki, viteški, generacijski, grozljivi, skrivnostni, fantazijski, kolektivni, športni (nogometni, smučarski, alpinistični, o borilnih veščinah ...), časovni, doktorski, kronikalni, dokumentarni, univerzitetni, šolski, umetniški roman.

Izhodiščna zaskrbljenost nad možnostjo, da bi Dobreknjige.si razumele svoje poslanstvo kot selekcioniranje knjig na »dobre« in »slabe«, odpravlja vprašalnik, ki v pomoč popisovalcem ponuja kvalifikacije prebranega v razponu med opozicijami (vesela : žalostna, zabavna : resna, prijetna : stresna, predvidljiva : nepredvidljiva, domišljajska : prizemljena, čudovita : neokusna, nenasilna : nasilna, neerotična : erotična, kratka : dolga).⁸ Oznake niso vrednostne narave in bralca le opremljajo z informacijami, ki jih lahko primerja s svojimi bralskimi preferencami, z izkušnjami in doživljanjem.

⁸ Naslednji pari (optimistična : črnogleda, lahkotna : zahtevna, običajna : neobičajna) so v veliki meri sinonimni in bi se jih dalo združiti z naštetimi. Mogoče pa bi bralcu pomagale dodatne oznake: jezikovno skrbna : neskrbna, fabulativna : slogovno stremeljiva, tradicionalna : netradicionalna.

5 Povzetek in sklep

Leposlovja je na Slovenskem za petino do četrtno vse knjižne produkcije, ki je doslej rasla. Bralsko najbolj zanimiv segment leposlovja so romani. Izide jih 600 na leto, izvornih in prvič pa 170, kar močno presega kapacitete slovenske literarne kritike in literarne zgodovine ter kliče po sodelovanju bralcev pri popisovanju njihovih vsebin in žanrskem uvrščanju. Nagovarjam k izmenjavi izkušenj dveh takih projektov, Dobreknjige.si in popisovanja romanov na Wikipediji. Projekt Dobreknjige.si pokrije približno tretjino sprotne letne produkcije, Wikipedija pa retrospektivno popisuje leposlovno klasiko. Bolj kot nezanesljiva osebna vrednotna sodba (dobro : slabo, všeč : ni všeč), ki se podreja nazorskemu, vzgojnemu, artističnemu ali lokalnemu interesu, so v popisih zaželeni podatki o vsebini, motivih, obliki, žanru in kritiški oziroma literarnozgodovinski recepciji knjig. Vrednotenje se dogaja implicitno, tako da »slabe« knjige preprosto ne doživijo popisa. Animiranje večjega števila prostovoljnih sodelavcev bi zmanjšalo selektivnost popisovanja in prispevalo k razumevanju raznolikih bralskih interesov. Sicer pa popisovanje ne sme biti samo servisna dejavnost za bralca, ki mu kot knjižnemu potrošniku pomagamo izbrati ustrezno berilo, cilj popisovanja ne sme biti le vzgoja in usmerjanje rahločutnega bralca. Poslanstvo projekta vidim v vzgoji piscev: popisovalcev, komentatorjev in predelovalcev besedil, saj je trenutni delež publicistično dejavnih v populaciji manj kot enoodstoten. Pisanje in objavlanje sta izrazito manjšinska dejavnost in ni res, da danes »že vsak nekaj piše«. Pisna udeležba bralca v knjižni komunikaciji je kompleksnejša in učinkovitejša oblika njegove pismenosti kot branje, zato bi morali biti zelo zainteresirani za njeno povečanje.

Navedeni viri

Belšak, A. (2002). Sistem žanrov v katalogu literarnih pojmov pri SAZU. *Jezik in slovnstvo*, 47(5–6), 233–248.

Bogataj, M. (2015, 24. december). *Zagate z vrednotenjem* [blog zapis]. Ljubljana: LUD Literatura. Pridobljeno 14. 7. 2016 s spletne strani: <http://www.ludliteratura.si/esej-kolumna/zagate-z-vrednotenjem>

Bratož, I. (2015, 21. november). Občudovanja vreden ples števil. *Delo*, 57, str. 19.

Dobreknjige.si: slovenske splošne knjižnice priporočamo. (2014). Koper: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper. Pridobljeno 1. 6. 2016 s spletne strani: <http://www.dobreknjige.si>

Gigafida. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. Pridobljeno 1. 6. 2016 s spletne strani: <http://www.gigafida.net>

Hladnik, M. (1983). *Trivialna literatura*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Hladnik, M. (2014). Članek o knjigi. Nova pisarija. V *Wikiknjige: Odprte knjige za odprt svet*. Pridobljeno 1. 6. 2016 s spletne strani: [https://sl.wikibooks.org/wiki/Nova_pisarija#Knjiga Kartoteka literarnih terminov v slovenskem periodičnem tisku](https://sl.wikibooks.org/wiki/Nova_pisarija#Knjiga_Kartoteka_literarnih_terminov_v_slovenskem_periodičnem_tisku). (B. 1.). Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU. Pridobljeno 14. 7. 2016 s spletne strani: <http://isllv.zrc-sazu.si/sl/zbirka/kartoteka-literarnih-terminov-v-slovenskem-periodi%C4%8Dnem-tisku#v>

Kategorija:Romani po zvrsti. (B. 1.). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. Pridobljeno 1. 6. 2016 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Romani_po_zvrsti

List of genres. (B. 1.). V *Wikipedia: the free encyclopedia*. Pridobljeno 1. 6. 2016 s spletne strani: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_genres

List of writing genres. (B. 1.). V *Wikipedia: the free encyclopedia*. Pridobljeno 1. 6. 2016 s spletne strani: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_writing_genres

Perenič, U. in Hladnik, M. (2014). Literarno nagrajevanje na primeru kresnika. *Jezik in slovstvo*, 59(2–3), 209–221, 238.

Robinson, K. (2006, februar). Ken Robinson: Do schools kill creativity? [video]. V *TED: Ideas worth spreading*. Pridobljeno 1. 6. 2016 s spletne strani: http://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity

Uvod v študij slovenske književnosti. (B. 1.). V *Wikiverza*. Pridobljeno 15. 7. 2016 s spletne strani: https://sl.wikiversity.org/wiki/Uvod_v_%C5%A1tudij_slovenske_knji%C5%BEevnosti

Wikipedija:WikiProjekt Romani. (B. 1.). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. Pridobljeno 1. 6. 2016 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Wikipedija:WikiProjekt_Romani

---

dr. Miran Hladnik

Oddelek za slovenistiko, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2,
1000 Ljubljana
e-pošta: hladnik@guest.arnes.si